

**ADAPTACJA GOSPODARSTW ROLNYCH
WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO
DO NOWYCH WARUNKÓW GOSPODAROWANIA**

Anna Bisaga, Stanisława Sokołowska

Uniwersytet Opolski

Abstrakt. Nowe spojrzenie na miejsce, rolę i funkcje rolnictwa w gospodarce wiąże się z próbą odpowiedzi na pytanie: jak jego potencjały rozwojowe mogą być wykorzystane jako czynniki wzrostu gospodarczego. Na płaszczyźnie mikroekonomicznej jest ważna nie tylko ocena efektywności wykorzystywanych czynników produkcji, ale również identyfikacja bodźców wpływających na decyzje kierowników gospodarstw rolnych dotyczące sposobów ich aktywności ekonomicznej. Ta druga kwestia jest istotna, ponieważ otoczenie instytucjonalne zreformowanej WPR kieruje rolnictwo na ścieżkę zrównoważonego rozwoju, co wymaga ukształtowania nowych typów jego wielofunkcyjności. W pracy jako mechanizm procesu zaproponowano „cele autonomiczne gospodarstw rolnych” będące środkiem realizacji celów powszechnych. Badania przeprowadzono metodą wywiadu kwestionariuszowego w 150 gospodarstwach rolnych województwa opolskiego. Wyniki potwierdzają, że otoczenie instytucjonalne rolnictwa, kształtowane przez WPR, aktywizuje gospodarstwa rolne w poszukiwaniu korzyści zarówno rynkowych, jak i instytucjonalnych i służy ich uwielofunkcyjnieniu.

Słowa kluczowe: adaptacja gospodarstw, decyzje rozwojowe, zrównoważony rozwój, racjonalność ekonomiczna, cele powszechne gospodarstw rolnych, cele autonomiczne gospodarstw rolnych, alokacja zasobów

WSTĘP

Zmienia się miejsce, rola i znaczenie rolnictwa w gospodarce. Rolnictwo staje wobec nowych wyzwań, takich jak:

- produkcja bezpiecznej żywności w ilościach i asortymencie odpowiadającym potrzebom UE i świata (bezpieczeństwo żywnościowe),
- udostępnianie przestrzeni rolniczej pod mieszkalnictwo, komunikację transportową, rekreację, itp. oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich,
- pozyskiwanie odnawialnych zasobów naturalnych (bezpieczeństwo energetyczne),
- przeciwdziałanie narastaniu niekorzystnych zmian klimatycznych,
- ograniczenie wyczerpywania się zasobów naturalnych wsi i rolnictwa (wodnych i glebowych),
- zapobieganie procesom degradacji środowiska przyrodniczego na obszarach wiejskich.

Wprowadzany w Unii Europejskiej model rolnictwa wielofunkcyjnego powinien ułatwić realizację zadań wynikających z wymienionych wyzwań. Będzie to niemożliwe bez „układania się” [Dylematy... 2000] rolnictwa w gospodarce opartej na wiedzy, a także jego adaptacji do nowych łańcuchów dostaw żywności [Szymanowski 2008], akumulujących różne składniki intelektualnych wartości we wszystkich swoich ogniwach w celu zaspokojenia potrzeb zindywidualizowanego i suwerennego konsumenta. Wszystko to sprawia, że rolnictwo i proces jego uwielofunkcyjnienia jest różnie konceptualizowany, na przykład na: rolnictwo zorientowane na łańcuchy dostaw surowców rolnych (żywności, włókien, agroenergetycznych, kosmetycznych, farmaceutycznych, biotechnologicznych i innych), rolnictwo zlokalizowane (organiczne – tworzące alternatywne sieci dystrybucji), rolnictwo zorientowane środowiskowo i społecznie oraz rolnictwo o rozdrobnionej strukturze agrarnej. Konceptualizacje te są źródłem metafor i rozróżnień, które prowadzą do zmiany paradygmatu ekonomiki rolnictwa. Wśród nowych metafor i terminów można wyróżnić: efekty zewnętrzne sieci, specyfikę zasobów, renty instytucjonalne, zarządzanie środowiskowe. Za najważniejsze rozróżnienie należy jednak uznać podział na „produkcję za pomocą przyrody” i „produkcję w przyrodzie” [Zegar 2007]. Ten ostatni typ gospodarowania wiąże się z realizacją w sektorze rolnym i przestrzeni wiejskiej ścieżek rozwojowych właściwych dla ekonomii zrównoważonego rozwoju.

Dzięki zmieniającemu się paradygmatowi ekonomiki rolnictwa stała się możliwa inna ocena jego potencjałów rozwojowych i włączenie ich do strategii rozwoju na różnych poziomach: europejskim, krajowym, regionalnym. Proces endogenizacji rozwoju, którego wyrazem mają się stać te strategie, wymaga nowych podstaw teoretycznych. Jeżeli łatwo jest wskazać na czynniki ułatwiające taką transformację (instytucje, akumulacja wiedzy, efekty zewnętrzne sieci) oraz przestrzeń społeczną, w której taka transformacja jest możliwa (wielofunkcyjna wieś, regiony uczące się), to trudności nastręcza identyfikacja mechanizmu takiej transformacji, co wiąże się z poszukiwaniem pojęć inaczej porządkujących racjonalność gospodarczą. Za taką operacjonalizację można przyjąć pojęcie celów autonomicznych gospodarowania [Noga 2009]. Są to cele, które gospodarstwo rolne może realizować lepiej niż jakakolwiek inna instytucja czy organizacja gospodarcza. Cele te decydują o tym, jak potencjały rozwojowe przekształcają się w specyficzne aktywa gospodarstw rolnych i przez to warunkują charakter ich transakcji wewnętrznych i zewnętrznych, rynkowych oraz instytucjonalnych.

Celem opracowania jest pokazanie zmian w zachowaniach produkcyjnych użytkowników towarowych gospodarstw rolnych z województwa opolskiego pod wpływem środowiska instytucjonalnego i instrumentów zreformowanej Wspólnej Polityki Rolnej. W opracowaniu wykorzystano materiał empiryczny uzyskany w ramach realizacji pro-

jektu: Endogenne i egzogenne warunki trwałego rozwoju towarowych gospodarstw rolnych regionu opolskiego¹ [Bisaga i in. 2010], który porównano z danymi pochodzącymi z wcześniejszych edycji badań nad zmianami w organizacji i produktywności towarowych gospodarstw rolnych województwa opolskiego [Sokołowska i in. 2006]. Badania przeprowadzono metodą wywiadu kwestionariuszowego w 150 towarowych gospodarstwach rolnych regionu opolskiego na początku 2004 roku i w 150 gospodarstwach pod koniec 2008 roku. Kwestionariusz wywiadu składał się z następujących bloków tematycznych: opis badanego gospodarstwa, infrastruktura i wyposażenie gospodarstwa, informacje o rozwoju gospodarstwa, ocena polityki rolnej i instytucji otoczenia rolnictwa, samoorganizacja społeczności lokalnych, mapy wiedzy użytkowników towarowych gospodarstw rolnych, zarządzanie jakością w produkcji pierwotnej, formy integracji gospodarstw i ocena ich pozycji w kanałach dystrybucji. W wyborze próby uwzględniono skupiska gospodarstw o intensywnej i średnio intensywnej produkcji rolnej, warunki przyrodniczo-glebowe oraz strukturę produkcji rolniczej w regionie.

CZYNNIKI WZROSTU DETERMINUJĄCE CELE AUTONOMICZNE GOSPODARSTW ROLNYCH

O gospodarstwach rodzinnych mówi się, że mają duże zdolności do przetrwania. Ta ich cecha adaptacyjna stała się przedmiotem wielu opracowań [Adamowicz 2004, Tomczak 2005, Józwiak 2011, Wilkin 2008]. To one są źródłem konceptualizacji celów autonomicznych gospodarstw. Identyfikuje się w nich cechy zachowań produkcyjnych rolników służące intensyfikacji aktywności rynkowej i instytucjonalnej. Zawierane kontrakty weryfikują kształt wiązki celów autonomicznych realizowanych przez gospodarstwo rolne, chociaż ich użytkownicy rzadko definiują misję swoich gospodarstw *expressis verbis*.

W teorii endogenicznego wzrostu przyjmuje się, że postęp techniczno-organizacyjny nie jest egzogeniczny, a polityka rolna wpływa jedynie na jego tempo. Najistotniejsze założenie jest takie, że kapitał ludzki akumuluje się tak samo, jak inne formy kapitału. Jednym ze źródeł akumulacji kapitału ludzkiego w rolnictwie jest nowa wiedza. Dzięki nowej wiedzy w rolnictwie regionu zachodzą zmiany w strukturze obszarowej gospodarstw, technologiach produkcji i relacjach z otoczeniem, w szczególności otoczeniem rynkowym. Porównując decyzje produkcyjne badanych rolników oraz kierunki zainteresowań w obszarze wiedzy, wydaje się, że dzięki wyraźnej korespondencji tych dwóch obszarów obydwie czynniki materialny i ludzki mogą się wzajemnie wzmacniać i być wykorzystywane w sposób bardziej efektywny, przyczyniając się do silniejszych procesów rozwojowych w rolnictwie regionu [Sokołowska i Bisaga 2010].

Uczestnictwo w europejskim obszarze wewnętrznego rynku oznacza proces wyrównywania się cen. Jest to istotny czynnik egzogeniczny, współokreślający sytuację ekonomiczną rolnictwa. W Polsce w okresie po integracji wystąpił wzrost cen środków produkcji oraz wzrost cen podstawowych produktów rolnych. W rankingu czynników

---

¹ Projekt realizowany na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Opolskiego pod kierunkiem S. Sokołowskiej, finansowany ze środków na naukę w latach 2008-2010 jako projekt badawczy nr N N114 322634.

mających największy wpływ na wysokość dochodu z gospodarstwa rolnego użytkownicy badanych gospodarstw wskazywali kolejno: ceny skupu, ceny nawozów i środków ochrony roślin, wysokość dopłat bezpośrednich, ceny maszyn i urządzeń, ceny materiału siewnego/zarodowego, wysokość podatków i opłat. Ostatnie miejsce zajmowały koszty kredytów oraz wzrost ceny produktów ze względu na możliwość ich przechwywania w gospodarstwie.

Nieco odmiennie przedstawiały się sposoby zwiększania dochodu z gospodarstwa rolnego. Tu również na pierwszym miejscu znajduje się uzyskanie wyższych cen, dlatego aż 59% badanych było zainteresowanych produkcją na cele energetyczne. Na kolejnych miejscach wskazywano: obniżenie kosztów, na równi – zwiększenie sprzedaży i wzrost dopłat bezpośrednich i na ostatnim miejscu – podjęcie dodatkowej działalności.

W warunkach gospodarki rynkowej cel ekonomiczny – wzrost dochodu gospodarstwa rolnego jest osiąganym dzięki wymuszaniu efektywności gospodarowania przez występujący w niej system konkurencji w rolnictwie. Konkurencja w tym sektorze ma charakter przede wszystkim wydajnościowy. Duża intensywność konkurowania uniemożliwia osiąganie poziomu dochodów, który gwarantowałby wszystkim gospodarstwom możliwość stosowania najefektywniejszych technologii wytwarzania. Stąd wysoka ocena instrumentów WPR ułatwiających dostęp do nowych technologii produkcji.

Trudności występujące w zawieraniu transakcji mogą osłabić intensywność i efektywność powiązań gospodarstw rolnych z rynkiem i wpływać na kontrakty wewnętrzne. Dotyczy to zarówno braku środków finansowych na powiększenie i modernizację gospodarstw (30% wskazań), jak i trudności w zapewnieniu siły roboczej, również w gospodarstwie domowym rolnika (14% wskazań). W porównaniu z 2004 rokiem osłabło znaczenie deficytu kapitału finansowego jako bodźca do ograniczenia produkcji rolnej. O 20% zmniejszyła się liczba respondentów wskazujących na brak środków na modernizację gospodarstw. Problem braku siły roboczej wykazuje tendencję do stabilizacji (zmniejszenie o 3%). Nie bez znaczenia w ograniczaniu produkcji są też problemy sukcesji gospodarstwa rolnego (5% wskazań). W porównaniu z 2004 rokiem można tu jednak odnotować znaczną poprawę. Wówczas bowiem na brak następcy jako determinanty zachowań produkcyjnych wskazywało 28% badanych.

Sztuka gospodarowania w rolnictwie zależy od umiejętności użytkowników gospodarstw „oszczędnego” wyboru właściwej ścieżki rozwojowej, na którą składają się konwersja zasobów w poszukiwane przez rynek surowce i produkty, ale również konwersja relacji z otoczeniem w transakcje rynkowe i instytucjonalne. W badanej populacji 72% respondentów wskazało na zwiększenie wielkości produkcji w gospodarstwie od momentu integracji Polski z UE. Analiza danych zawartych w tabeli 1 pokazuje, że użytkownicy gospodarstw rolnych z województwa opolskiego za główny czynnik rozwoju uważają wzrost powierzchni. Posiadana przez rolników ziemia pochodzi głównie z sukcesji rodzinnych (94% wskazań), zakupu od innych rolników indywidualnych (64%), zakupu od Agencji Nieruchomości Rolnych (15%). Badani rolnicy, którzy kupili ziemię z tego źródła pierwotnie użytkowali ją w formie dzierżawy. O decyzji zakupu przesądzało w kolejności: położenie działek (62% wskazań), ceny ziemi (50%), wielkość działek oferowanych do sprzedaży (23%) oraz inne (19%), np. prawo pierwokupu, duża konkurencja przy zakupie ziemi, jakość gleby, kultura ziemi wypracowana przez dzierżawcę.

Użytkownicy towarowych gospodarstw rolnych w większości mają zamiar powiększać areał gospodarstwa rolnego (tab. 2).

Tabela 1. Zmiany w decyzjach produkcyjnych użytkowników towarowych gospodarstw rolnych województwa opolskiego

Table 1. Changes in productive decisions made by the merchandise users of holdings in the Opole voivodeship

Rodzaj przyczyny Kind of cause	2004	2008
	% wskazań – % indicated	
Dokupienie ziemi Additional purchase of land	55	59
Powiększenie stada Herd increase	65	38
Zmiana kierunku produkcji Change in a direction of production	17	18
Zakup maszyn rolniczych Purchase of agricultural machines	26	36

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.
Source: own case study based on a survey.

Tabela 2. Plany rolników związane z użytkowaniem ziemi

Table 2. Farmers' plans connected with land use

Plany rolników Farmers' plans	2004	2008
	% wskazań – % indications	
Powiększenie poprzez: Increase through:		
dokupienie ziemi additional purchase of land	55	61
wyzierżawienie (dodzierżawienie) demise (additional lease)	54	48
Zmniejszenie poprzez: Decrease through:		
sprzedaż ziemi sale of land	1	1
wyzierżawienie demise	1	1
Zachowanie obecnego stanu Preserving the current state	21	17
Przekazanie następcy Transfer to the successor	7	23
Przekazanie w zamian za rentę strukturalną Transfer in exchange for structural pension	5	15

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.
Source: own case study based on a survey.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 2, postępuje proces koncentracji produkcji, głównie poprzez powiększanie areалу użytkowanych gruntów. Plany powiększenia gospodarstwa przez zakup ziemi wyrażało w 2008 roku 61% respondentów (wzrost o 6% w stosunku do 2004 roku), natomiast 48% zamierzało powiększyć areal poprzez dzierżawę ziemi². Mniejsze zainteresowanie tą formą użytkowania (zmniejszenie o 6%) wynika w województwie opolskim z występujących ograniczeń w podaży ziemi, mogącej być przedmiotem dzierżawy. W ostatnim przypadku 90% badanych wyjaśnia decyzję niemożnością nabycia jej na własność, ale 10% tłumaczy taki zamiar chęcią bycia bardziej elastycznym wobec sytuacji na rynku.

Ekonomia skali wykorzystana jest coraz powszechniej w zarządzaniu warsztatem produkcyjnym. Szczególnie jest ona widoczna w produkcji roślinnej, także w uprawach, których areal pod zasiewami ulega w regionie ciąglemu zmniejszeniu (ziemniaki, buraki cukrowe). W okresie transformacji systemowej wybór gałęzi, w której specjalizuje się gospodarstwo nie wiązał się z zaniechaniem innych rodzajów produkcji. Dopiero po integracji Polski z UE uwidoczniło się zjawisko „upraszczania gospodarstw”, co wyraża się nie tylko w ograniczeniu liczby gałęzi produkcji, lecz również upraszczaniu struktury nakładów i organizacji produkcji.

Badania uwidoczniły wpływ na zachowania produkcyjne użytkowników towarowych gospodarstw rolnych kapitału społecznego oraz sieci komunikacji i współpracy rolników [Sokołowska i Bisaga 2009]. W prezentowanym opracowaniu zagadnienie zostanie ograniczone wyłącznie do mechanizmu podejmowania decyzji. Z danych ankietowych wynika, że samodzielnie, bez konsultacji, podejmuje decyzje 7% kierowników gospodarstw rolnych. W rankingu osób, z którymi warto przedyskutować przyszłe decyzje badani rolnicy wymieniają na pierwszym miejscu rodzinę (41%), co pokazuje na silny związek wyborów produkcyjno-ekonomicznych z celami gospodarowania i nie potwierdza procesu separacji gospodarstwa domowego i warsztatu produkcyjnego rolnika. Następne miejsce w rankingu zajmują doradcy rolni (18%) oraz rolnicy, którzy odnoszą sukcesy produkcyjne i ekonomiczne (15%). Tradycyjnie respondenci wskazują też przyjaciół i znajomych, z którymi radzą się przed podjęciem decyzji (14%). Po raz pierwszy w badaniach odnotowano, jako osoby służące radą, przedstawiciele handlowych przedsiębiorstw agrobiznesu (4%). Prezentowane dane pokazują, że rolnicy Opolszczyzny nabyli umiejętności zabezpieczania swoich korzyści przez uczestnictwo w różnych strukturach społecznych. Nie dziwi wysoka ranga w tych relacjach rolników odnoszących sukcesy. W okresie po akcesji do UE coraz częściej budowane są silne powiązania z doradcami rolnymi. Jednostki doradztwa rolniczego są postrzegane nie tylko jako źródło wiedzy i informacji, badani widzą ich rolę również w rozwoju wsi i rolnictwa.

W rolnictwie „układającym się” w gospodarce narasta poczucie niepewności gospodarowania. Niepewność ta wiąże się również z globalnymi zmianami klimatycznymi. Dlatego rośnie znaczenie regulatorów poprawiających bezpieczeństwo funkcjonowania gospodarstw rolnych (tab. 3).

W rankingu czynników, które mogą wpływać na większe bezpieczeństwo w prowadzeniu gospodarstwa, użytkownicy towarowych gospodarstw rolnych z województwa opolskiego na pierwszym miejscu wymieniają niezmiennie ceny gwarantowane (93% wskazań w 2008 roku; 91% w 2004 roku). Kategorię cen gwarantowanych należy raczej

---

² O roli dzierżawy w gospodarowaniu zasobami ziemi w polskim rolnictwie więcej w Urban [2010].

Tabela 3. Czynniki wpływające na większe poczucie bezpieczeństwa w prowadzeniu gospodarstwa rolnego

Table 3. Factors which influence bigger sense of security in running a holding

Czynnik Factor	2004	2008
	wskazania (%) – indications (%)	
System kontraktacyjny Contractive system	47	48
Tańsze kredyty Cheaper loans	48	23
Ceny gwarantowane Guaranteed prices	91	93
Udział w grupie producentów rolnych Share in a group of agricultural producers	13	15
Specjalizacja Specialization	23	16
Ubezpieczenie upraw i zwierząt Insurance of the crops and animals	b.d. lack of data	22

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.
Source: own case study based on a survey.

odczytywać w kontekście innych danych dotyczących ich niestabilności po integracji z UE. Wydaje się, że jest to metafora wyrażająca oczekiwania kierowników gospodarstw rolnych kreowania przez państwo instytucji poprawiających jakość rynków rolnych. Taką opinię potwierdza drugie miejsce w rankingu systemu kontraktacyjnego (48% wskazań; 2004 rok – 47%) jako czynnika gwarantującego bezpieczeństwo procesu transakcyjnego, co wynika ze słabości struktur integracyjnych w agrobiznesie polskim, ale także regionalnym. Intensywna produkcja rolna wymaga ścisłego związku gospodarstw z różnymi instytucjami finansowymi. Istotnym czynnikiem w planowaniu produkcji rolniczej stają się koszty kredytów (23% wskazań; 2004 rok – 48%). Wydaje się, że nie tylko dopłaty bezpośrednie, ale także nowe usługi i produkty finansowe kierowane do rolników przez banki zmniejszyły znaczenie tego czynnika w zarządzaniu gospodarstwem rolnym. Respondenci z województwa opolskiego potwierdzają także konieczność ubezpieczenia upraw i zwierząt od nieurodzaju, klęsk żywiołowych czy epidemii (22% wskazań). W edycji badań z 2004 roku nie doceniono tego rodzaju zagrożeń. Wśród czynników wewnętrznych zapewniających większą stabilizację gospodarowania wymieniana jest specjalizacja (16% wskazań; 2004 rok – 23%). Jak potwierdzają wcześniejsze edycje badań, procesy specjalizacyjne w rolnictwie regionu przebiegały w całym okresie transformacji systemowej, ale nasiliły się w wyniku włączenia rolnictwa polskiego do wewnętrznego rynku UE. Wysoki stopień specjalizacji i związane z tym zagrożenia, także klimatyczne, sprawiają, że maleje identyfikacja specjalizacji jako gwarancji bezpiecznego trwania gospodarstwa (spadek o 7%). Rośnie natomiast waga integracji poziomej, co potwierdza hipotezę, że dopiero pewien poziom integracji kapitałowej oraz rozwój nowych struktur współzarządzania wpływa na większe zainteresowanie rolnictwem o charakterze sieciowym (w stosunku do 2004 roku o 2% zwiększyła się liczba respondentów zainteresowanych przystąpieniem do grup producentów rolnych).

Działalność produkcyjna na europejskie potrzeby agroenergetyczne przyspieszyła proces upraszczania produkcji w gospodarstwach rolnych. Podobne skutki są związane z orientacją na zapewnienie jakości i zdrowotności produkowanej żywności. Analiza zebranych danych potwierdza, że wpływ WPR na jakość i bezpieczeństwo zdrowotne surowców rolnych ujawnia się na trzech poziomach: zarządzania przestrzenią i środowiskiem, organizacji transakcji i wyborze odpowiedniej technologii produkcji. Kierownicy gospodarstw rolnych najczęściej postrzegają te zagadnienia jako związane z funkcjami środowiskowymi ich gospodarstw oraz mobilizacją i restrukturyzacją zasobów wynikającą z wprowadzanych innowacji technologicznych i organizacyjnych [Bisaga 2009].

Opisane zmiany wpływają na identyfikację charakteru gospodarstwa rolnego przez ich kierowników. Nadal 59% badanych uważa, że jednostka produkcyjna, którą kierują jest zbliżona najbardziej do gospodarstwa chłopskiego, 16% stwierdza, że do małego i średniego przedsiębiorstwa, 5% – do farmy, natomiast aż 20% ma trudności z określeniem statusu swojego warsztatu produkcyjnego. Kształtujący się w województwie opolskim typ rolnictwa wielofunkcyjnego pozwala na sformułowanie przypuszczenia, że zachodząca transformacja będzie sprzyjać przekształcaniu gospodarstw rodzinnych w przedsiębiorstwa rodzinne.

PODSUMOWANIE

Analiza danych dotyczących adaptacji gospodarstw rolnych z województwa opolskiego do nowych uwarunkowań rozwojowych ujawnia sposoby pozwalające na realizację modelu wielofunkcyjności gospodarstw rolnych przy jednoczesnym budowaniu związków z łańcuchami dostaw surowców rolnych dla celów żywnościowych i energetycznych. Kierownicy towarowych gospodarstw rolnych preferują głównie strategie mobilizacji zasobów poprzez specjalizację, upraszczanie produkcji i wykorzystanie efektów skali.

Areal posiadanej ziemi jest traktowany jako główny czynnik rozwojowy i przesłanka wzrostu wydajności gospodarowania. W rolnictwie zorientowanym na łańcuchy dostaw żywności i łańcuchy agroenergetyczne, koncentracja ziemi pozwala nie tylko na wprowadzanie innowacji technologicznych wymaganych w tych łańcuchach, ale także na uczestnictwo w zarządzaniu zasobami, co wzmacnia pozycję gospodarstw w łańcuchach marketingowych i pozwala na osiągnięcie różnorodnych „rent instytucjonalnych”.

LITERATURA

- Adamowicz M., 2004. Wielofunkcyjność rolnictwa jako podstawa przewartościowań w polityce rolnej. *Więś Roln.* 4, 9-30.
- Bisaga A., 2009. Wpływ zasady cross compliance na kształtowanie nowej ekonomiki rolnictwa na przykładzie badań w regionie opolskim. *J. Agribus. Rural Dev.* 2, 27-34.
- Bisaga A., Sokołowska S., Szwiec P., 2010. Endogenne i egzogenne warunki trwałego rozwoju towarowych gospodarstw rolnych regionu opolskiego. Wyd. Uniw. Opol., Opole.
- Dylematy polityki rolnej. Integracja polskiej wsi i rolnictwa z UE. 2000. Red. T. Hunek. FAPA, Warszawa.
- Józwiak W., 2011. Efektywność i innowacyjność a konkurencyjność polskich gospodarstw rolnych. *Więś Roln.* 1, 75-86.

- Noga A., 2009. Teorie przedsiębiorstw. PWE, Warszawa.
- Sokołowska S., Bisaga A., 2009. Komunikacja i współpraca sieciowa rolników jako warunek zrównoważonego zarządzania gospodarstwami. Wyniki badań w województwie opolskim. W: *Rozwój zrównoważony. Teoria i praktyka*. Red. B. Fiedor, R. Jończy. Uniw. Ekon., Wrocław, 190-206.
- Sokołowska S., Bisaga A., 2010. Kapitał instytucjonalny wspólnej polityki rolnej jako przesłanka zarządzania wiedzą w rolnictwie. W: *Agroekonomia w warunkach rynkowych. Problemy i wyzwania*. Red. A. Grzelak, A. Sapa. Zesz. Nauk. 150. Wyd. UE, Poznań, 261-279.
- Sokołowska S., Bisaga A., Szewc P., 2006. Zmiany w organizacji i produktywności rolnictwa indywidualnego w procesie integracji z Unią Europejską. Wyd. Uniw. Opol., Opole.
- Szymanowski W., 2008. Zarządzanie łańcuchami dostaw żywności w Polsce. Kierunki zmian. Difin, Warszawa.
- Tomczak F., 2005. Gospodarka rodzinna w rolnictwie. Uwarunkowania i mechanizmy rozwoju. Inst. Rozw. Wsi Roln. PAN, Warszawa.
- Urban S., 2010. Dzierżawa gruntów rolnych w Polsce. W: *Agroekonomia w warunkach rynkowych. Problemy i wyzwania*. Red. A. Grzelak, A. Sapa. Zesz. Nauk. 150. Wyd. Uniw. Ekon., Poznań, 343-362.
- Wilkin J., 2008. Ewolucja paradygmatów rozwoju obszarów wiejskich. *Więś Roln.* 3, 18-28.
- Zegar J.S., 2007. Przesłanki nowej ekonomiki rolnictwa. *Zagad. Ekon. Roln.* 4, 5-27.

ADAPTATION OF THE OPOLE VOIVODESHIP AGRICULTURAL HOLDINGS TO NEW MANAGING CONDITIONS

Summary. A new outlook at the position, role and function of agriculture in the economy is connected with an attempt to answer the question how its development potential can be used as factors of economical growth. At the microeconomic level, not only the estimation of effectiveness of used production factors is important but also the identification of incentives which influence decisions, concerning the ways of economic activity of holdings, made by their managers. The second issue is important due to the fact that the institutions close to the reformed CAP direct agriculture onto the path of a balanced development, which requires the new types of its multifunctionality to take shape. The following work suggests the mechanism of this process as "the autonomic aims of the agricultural holdings" which are a mean of implementation of universal aims. The research was based on a survey held in 150 holdings in the Opole voivodeship. The results confirm that the structures, which co-govern agriculture and are shaped by CAP, encourage the holdings to look for market benefits, as well as for institutional benefits which enable their multifunctioning.

Key words: adaptation of holdings, developmental decisions, sustainable development, economic rationality, common aims of holdings, autonomic aims of holdings, resource allocation

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 20.04.2012

Do cytowania – For citation: Bisaga A., Sokołowska S., 2012. Adaptacja gospodarstw rolnych województwa opolskiego do nowych warunków gospodarowania. J. Agribus. Rural Dev. 3(25), 25-33.